
K pochopení stavu psychologického výzkumu u nás je nezbytné se alespoň letmo seznámit se stavem vědecké základny pro psychologický výzkum u nás.

Nynější vědecká základna pro psychologii v ČSSR.

Řešením vědeckých psychologických úkolů se v současné době zabývají tato pracoviště:

1. Psychologický ústav filosofické fakulty UK v Praze, který má celkem 19 pracovníků, z toho 1 vědeckého a 16 odborných. Ústav je převážně zaměřen k řešení teoretických otázek psychologie práce. — *prof. Doležal*

2. Ústav experimentální psychologie SAV v Bratislavě má celkem asi 17 pracovníků, z toho 5 vědeckých. Náplní tohoto pracoviště je základní výzkum experimentálního charakteru v oblasti obecné psychologie /psychologické otázky vnímání ve vztahukučení/a v oblasti psychologie práce, resp. inženýrské psychologie /psychologické otázky automatizace/. — *Dr. Kováč*

3. Katedra psychologie filosofické fakulty UK má 10 vědecko-pedagogických pracovníků. V souvislosti s mnohostrannými pedagogickými úkoly /příprava specialistů pro psychologii klinickou, pedagogickou a psychologii práce/ je zaměření práce členů katedry různorodé. Většinou jde o dílčí problémy v rámci státního výzkumného plánu — *prof. Tardý*

4. Oddělení pedagogické psychologie Pedagogického ústavu J.A.Komenského ČSAV. Toto oddělení má 11 pracovníků, z toho 4 vědecké. Je zaměřeno na otázky procesu učení. — *prof. Liubart*

5. Katedra psychologie filosofické fakulty J.E.Purkyně v Brně má 6 vědecko-pedagogických pracovníků. Pracuje jednak na problematice pedagogické psychologie, jednak řeší dílčí problémy duševního vývoje dětí a mládeže od doby prenatální do 15. let. — *prof. Chmelař*

6. Katedra psychologie filosofické fakulty University J.A.Komenského v Bratislavě. Má jednoho docenta a 7 odborných asistentů. Řeší mimo jiné některé otázky genetické psychologie. — *Dr. Pardoš*

7. Psychologický ústav filosofické fakulty University J.A.Komenského v Bratislavě s 8 vědeckými sílami. Je zaměřen

na řešení problémů genetické psychologie.

8. Katedra psychologie a pedagogiky Palackého university v Olomouci s 1. docentem a 4. odbornými asistenty. Je výrazně zaměřena na psychologickou problematiku myšlení. *doc. Holý*

9. Ve stavu zrodu je ~~Psychologický~~ Výzkumný ústav psychologie a patopsychologie dětí a mládeže v Bratislavě. Vzniká vyčleněním vědecko-výzkumných problémů z kompetence Psychologické výchovné kliniky při MNV v Bratislavě. Tato klinika má především diagnostické, poradenské a reedukační poslání. *doc. Baránek*

Kromě uvedených základních psychologických pracovišť, existuje ještě řada dalších, kde rovněž pracují psychologové. Je to např. řada pedagogických institutů, ION, *M. Špaček* Výzkumný ústav pedagogický v Praze a Bratislavě, Výzkumný ústav psychiatrický v Praze, Výzkumný ústav bezpečnosti práce ROH, Ústav pro péči o matku a dítě v Praze aj. Některé z těchto pracovišť vykazují velmi dobré výsledky v experimentální práci.

Převážná většina psychologických pracovišť trpí nedostatkem místností. Přístrojově nejlépe vybaveným je u nás Psychologický ústav filosofické fakulty UK.

Možno říci, že žádný z úseků psychologické vědy není u nás důkladně a plánovitě rozpracováván. Neexistuje psychologické pracoviště, které by se soustavně zabývalo základním psychologickým výzkumem. Většinou se řeší jednotlivé problémy útržkovitě tak, jak to odpovídá nynějšímu rozvrstvení vědeckých a odborných pracovníků.

Jednou z hlavních zábran rozvoje psychologické vědy u nás i její vědecké základny je omezený počet kvalifikovaných vysokoškolských pracovníků a odborníků. Základním zdrojem odborných pracovníků jsou absolventi jednooborového pětiletého studia psychologie na filosofických fakultách našich hlavních universit /Praha, Brno, Bratislava/. První absolventi tohoto studia byli vypuštěni v r. 1952. Počet absolventů na těchto fakultách byl v průměru posledních pěti let 15 absolventů ročně. Teprve v loňském a v letošním roce se plánované kvoty na psychologii částečně zvýšily.

Nedostatky v počtu psychologických odborníků vystupují markantně při srovnání stavu psychologů u nás s poměry v jiných zemích. V ČSSR na vysokých školách, v ČSAV a v praxi ~~psychologů~~ působí celkem asi 200 psychologů, z nichž ještě určitá část vykonává organizačně administrativní funkce, další pak rutinní práci v praxi v oblasti zdravotnické a jen asi jedna třetina práci vědeckou ~~a~~ vědecko-pedagogickou. Vědeckým výzkumem se

zabývá u nás asi 30 pracovníků. Naproti tomu např. v USA pracuje přibližně 40 000 psychologů. Psychologie jako samostatný obor se studuje asi na 150 universitách, na nichž ročně absolvuje přibližně 650 psychologů s diplomem doktora. V SSSR působí asi 3 000 vysokoškolsky vzdělaných psychologů. V rámci sovětské Pedagogické akademie věd je asi 15 laboratorů se 150 pracovníky. V NSR je asi 2 000 psychologů, v Holandsku asi 800, v Anglii je plně kvalifikovaných psychologů asi 1 200, nižší psychologické vzdělání má asi 800 osob.

Hlavní směry psychologického výzkumu v 5. uplynulých letech.

Na hlavních psychologických pracovištích byly v popředí úkoly zařazené do státního plánu vědecko-výzkumných úkolů. Jde o komplexní pedagogicko-psychologickou problematiku "Škola a výchova v etapě dovršení socialismu a přechodu ke komunismu." /XIV/. V rámci tohoto komplexního úkolu byly některé speciálně psychologické tzv. hlavní problémy. Šlo např. o výzkum vlivu spojení tělesné a duševní práce na všestranný rozvoj osobnosti, o utváření osobnosti v procesu práce, o vliv spojení tělesné a duševní práce na osvojování a rozvoj dovedností, skupina pracovníků se zabývala psychologickými základy výchovy v komunistické společnosti a psychologickými základy procesu učení z hlediska spojení vyučování s výrobní prací apod. Uvedené hlavní problémy byly prakticky jakýmsi krycím názvy pro někdy dosti různorodou problematiku. Proti dřívějšímu stavu spočíval rozdíl zejména v tom, že pracovníci zkoumající relativně příbuzné otázky se dostávali do častějšího vzájemného styku, případně ke spolupráci.

Charakteristika vědecko-výzkumné, zejména experimentální práce hlavních psychologických pracovišť.

Psychologický ústav fil.fak. UK v Praze:

Jak řečeno, usiluje tento ústav o rozpracování základních otázek psychologie práce. V interpretaci vedení tohoto ústavu se psychologie práce na rozdíl od psychologie ekonomické chápe jako disciplína teoretická. Rozumí se jí soustava poznatků, která byla získána zkoumáním a rozborem pracovní činnosti člověka. Tyto poznatky se týkají těch psychických vlastností, které pracovní činnost umožňují /ve smyslu fylogenetickém i ontogenetickém/ a zároveň jsou jí vytvářeny. Termínu ekonomická psychologie je v tomto ústavu používáno pro označení aplikační disciplíny, zahrnující soustavu poz-

natků, užitečných pro konkrétní úpravu pracovních postupů a metod či pracovních podmínek ve výrobním procesu, ^{pro výzkum a tvorbu nových pracovních postupů} Psychologický ústav UK klade tedy hlavní důraz na teoretický výzkum a pouze vyjimečně se v něm pracuje na problémech bezprostředního praktického dosahu /např. dr. Z. Bureš na otázkách chybných úkonů/. Ústav si klade za cíl vypracování podkladů pro vytvoření systémů teoretické psychologie práce. Tomuto cíli také odpovídá jeho experimentální vybavení a používané metodiky. Většina používaných metodik je zaměřena na mikroanalýzu jednoduchých pohybových úkonů, resp. na analýzu jim odpovídajících regulačních procesů. Toho času se v ústavu zkoumají např. následující otázky: Záměrná regulace průběhů volních reakcí, časové rozložení chybných výkonů při jednoduché kontinuální činnosti, srovnání časového ~~rozložení~~ ^{průběhu} kontinuální a diskontinuální činnosti, vliv taktu na průběh jednoduché cyklické činnosti, ^u symptomatologie pracovní křivky.

Kromě uvedených otázek a časového průběhu pracovní činnosti se v ústavu řeší problematika vlivu zpětné informace na průběh pracovní činnosti /uvědomění charakteru průběhu jednoduché motorické reakce, změny parametrů jednoduché reakce pod vlivem některých forem zpětné informace o výkonu, chyba ve výkonu jako zdroj zpětné informace/. A konečně se ústav připravuje k řešení některých psychologických otázek pracovní únavy.

Ústav experimentální psychologie SAV v Bratislavě:

Ústav vznikl v letošním roce z psychologické laboratoře SAV, která začala experimentálně pracovat v r. 1955. V první etapě zde převládá výzkum z oblasti podmíněně reflexní činnosti člověka /např. vliv intenzity podnětu, věkových rozdílů na vytváření podmíněných reakcí, diferenciací podnětů apod./. Pracováno zejména s metodikou mrkacího a elektrokožního reflexu.

V další etapě se pozornost soustředila na problémy vlastní psychologie a to ve dvou směrech. V oblasti obecné psychologie se pracovalo na problémech vizuálního vnímání, uplatnění teorie informace v psychologii, na výzkumu vegetativních komponent ^(KGR) psychických procesů zejména se zřetelem k vnímání. V oblasti psychologie práce byl proveden výzkum únavy v dopravě a v chemickém průmyslu, zejména se zřetelem na diagnostické pomůcky. Celkově se vyhranilo monotematické zaměření pracoviště na psychologické otázky vnímání, především na úseku zrakové ostrosti a diskriminační schopnosti. V popředí stojí otázky

mechanismů vnímání a jejich dynamiky v procesu senzorního učení. V rámci psychologie práce probíhá toho času výzkum psychologických otázek mechanizace a automatizace. Jde např. o optimální uspořádání signalizačních a ovládacích prvků na panelech, o analýzu pohybů při obsluze automatů, o výzkum optimálních podmínek vizuální kontroly výrobků, některé problémy pásové výroby z hlediska senzomotorické činnosti člověka.

Katedra psychologie filosofické fakulty UK:

Pedagogické úkoly způsobují, že zaměření vědeckovýzkumné práce pracovníků katedry je značně různorodé. Z prací experimentálního charakteru se na katedře řeší psychologické otázky osvojování a rozvoje pracovních dovedností a pohybových návyků, otázky denního cyklu změn aktivační úrovně a jejich vlivu na pracovní výkon a konečně problémy autoregulace dynamiky psychofysiologických procesů. Jinak se na katedře řeší řada problémů teoretických v souvislosti s psychologií osobnosti, s otázkami společenské determinace psychických jevů, otázky vzniku neuroz, psychoterapie apod.

Oddělení pedagogické psychologie Pedagogického ústavu J.A.Komenského ČSAV:

Toto pracoviště se zaměřuje převážně na pedagogickou psychologii, v jejím rámci na psychologii učení, s určitým zřetelem k problémům kybernetiky. Perspektivním cílem tohoto pracoviště je objasnit učení jakožto základní regulační proces, formující činnost i psychické vlastnosti člověka. Značný zájem se věnuje otázkám modelování procesu učení, otázkám řešení myšlenkových problémů v procesu pojmového učení z hlediska teorie informace, otázkám učení se zřetelem k semantické funkci jazyka, otázkám zobecňování a diferenciaci v procesu učení apod. Perspektivně se pracoviště zaměřuje na základní teoretické problémy vývoje lidské psychiky se zřetelem k teorii regulace a k modelování psychického vývoje.

Katedra psychologie filosofické fakulty J.E.Purkyně v Brně:

~~Ústav~~ Součástí katedry je psychologický ústav, takže o práci katedry a ústavu je nutno mluvit zároveň. Po řadu let je vedoucí katedry rozpracovávána teorie pozornosti a v souvislosti s tím některé aplikované otázky /např. vliv dynamiky optických věcných struktur na optický postřeh objektů v zorném poli u řidičů aut.) Jinak se zde pracovalo na otázkách vlivů pracovního zatížení na přesnost pracovních pohybů a na otázkách únavy. Jedním z hlavních problémů, kterým

se také zabývá nově založené oddělení vývojové psychologie PÚ JKK ČSAV v Brně /4 pracovníci/, je longitudinální sledování vývoje českého dítěte.

Katedra psychologie filosofické fakulty University J.A.Komenského v Bratislavě:

Založením Psychologického ústavu SAV a rezortního Výzkumného ústavu dítěte a mládeže v Bratislavě, bylo universitní pracoviště v Bratislavě kádrově značně zeslabeno. Toho času se zde dokončují výzkumy formativního vlivu učení na duševní vývoj /např. podobnost jako faktor v retroaktivním útlumu, průceschopnost žáků ve vyučovacím procesě, osvojování pravopisných schopností u dětí/.

Psychologický ústav filosofické fakulty University J.A.Komenského v Bratislavě:

Experimentální oddělení tohoto ústavu je zaměřeno na výzkum paměti a učení s ohledem na naléhavé otázky pedagogické praxe. Jde o výzkum psychologických podmínek úspěšnosti učení.

Katedra psychologie a pedagogiky Palackého university v Olomouci:

Kolektiv katedry je zaměřen na řešení některých problémů myšlení, speciálně na experimentální výzkum zobecňování. Úkolem výzkumu je záměrná zjišťování optimálních objektivních podmínek zobecňování, zejména zobecňování řízeného, jak se s ním setkáváme při vyučování. Jde např. o otázky funkce motoriky při zobecňování, funkce diferenciacních podnětů při zobecňování, o otázky zobecňování podnětů různé modality /optické a akustické, o otázky rozdílů mezi zobecňováním podnětů názorných a logických, o otázky vztahů mezi podstatnými a nepodstatnými znaky zobecňovaných jevů a na jejich funkci při zobecňování. Cílem těchto prací je vypracování celkové teorie zobecňování.

Výzkumný ústav psychologie a psychopatologie dětí a mládeže v Bratislavě:

Ústav je ve stavu zrodu a zatím celkem navazuje na práci psychologické výchovné kliniky v Bratislavě. Ve své výzkumné práci počítá s experimentálními metodami, zejména v oblasti výzkumu genetické psychologie a patopsychologie dítěte i v oblasti neurofyzologie. Svůj hlavní úkol spatřuje v sledování základních teoretických a metodických otázek patopsychologie. Souběžně se zaměřuje na výzkum otázek psychologie nemocného, defektního nebo mravně narušeného dítěte. Některé toho času rozpracovávané

otázky jsou přípravnou etapou v rámci výzkumných perspektiv ústavu.

K dokreslení ~~současného stavu~~ ^{perspektiv záměry} experimentálního výzkumu psychologie u nás zbývá dodat, že se počítá se zřízením psychologického ústavu v rámci ČSAV v Praze. O náplni a velikosti tohoto budoucího pracoviště zatím nebylo rozhodnuto.

Nejbližší perspektivy psychologického výzkumu v ČSSR.

Současné zaměření hlavních psychologických pracovišť a výzkumné záměry psychologů na jednotlivých úsecích psychologické vědy u nás ukazují asi tento vývoj v příštích několika letech:

1. V oblasti obecné psychologie bude pokračováno ve výzkumu zrakového vnímání, ve výzkumu otázek myšlení a z teoretických prací bude pracováno na problémech společenské determinace psychologických jevů, na výzkumu vývoje sociálních vztahů v ranném dětství a na otázkách osobnosti.

2. V oblasti ^{rozvoje} psychiky bude pokračováno ve výzkumu vývoje psychiky československých dětí, počítá se s řešením teoretických otázek vývoje psychiky se zřetelem k teorii regulace, budou dokončovány práce týkající se učení a rozvoje pracovních dovedností.

3. V oblasti otázek psychologie práce mají pokračovat výzkumy, jež mají být teoretickým základem pro aplikaci psychologických poznatků do výrobní praxe. Kromě toho všem bude realizována řada výzkumů, které počítají nejen s teoretickými, ale bezprostředně i praktickými výsledky, zejména v souvislosti s inženýrskou psychologií a s otázkami autoregulační optimalizace vnitřních podmínek pro pracovní výkon.

4. V oblasti patopsychologie lze zatím počítat s prací na teoretických a metodologických otázkách. Počítá se také již s ověřováním diagnostických psychologických metod ve speciálních výchovných zařízeních.

I když se to v nejbližších perspektivách psychologického výzkumu zatím neobráží, můžeme prohlásit, že výhledy na příští rozvoj psychologie u nás se proti dřívějším letům podstatně zlepšily. Současné představy o možném společenském dosahu psychologie za socialismu se radikálně změnily ve srovnání s představami doby nedávno minulé. [Psych práce]